

Risto Ryti -seminaari Risto Ryti ja satakuntalainen identiteetti 5.4.2014

Ministeri Ilkka Suominen

Satakuntalaisuus valtiomiehen kasvupohjana

KULJIN TIETÄNI

Johtajuutta on monenlaista. Tietysti tunnistamme ne jotka historian saatossa ovat nousseet joukkojen tai liikeyritysten johtajiksi. Mutta johtajuutta on myös kulkea aikaansa ja joukkoja edellä – luoda latua.

Sanoohan runoilijakin: Ken tietä käy hän tien on vanki vapaa on vain umpihanki.

Poliittinen viiteryhmäni on kokoomus ja vuosisatainen maakuntataustani on Satakunta. Siksi onkin ilo todeta että Kokoomuksella ja Satakunnalla on ollut johtaja-ainesta maalle annettavaksi koko edellisen vuosisadan ajan.

Tälle salille nimen antanut Risto Ryti johdatti Tasavallan Presidenttinä maamme läpi sotavuosien niin että kunniamme ja itsenäisyytemme säilyi. Hän toki oli Nuorsuomalaisesta puolueesta lohjenneen Edistyksen miehiä—poliittinen lähisukulainen kuitenkin!

Edwin Flinck sittemmin Linkomies joka varttui äitinsä ja äidin vanhempien hoivassa Kiukaisten Eurankoskella kävi Rauman lyseon kuten Ryti, ryhtyi yliopistomieheksi, tuli eduskuntaan 1933 liittyen Kokoomukseen nousten sen puheenjohtajaksikin ja johti jatkosodan loppuvaiheissa pääministerinä rauhanhallitusta jonka taitava kylmaverisyys mahdollisti ne muutokset elokuussa 1944 jotka olivat edellytys aselevolle ja myöhemmin välirauhalle. Poliittisen vankeuden kautta Satakuntalaisen Osakunnan pitkäaikainen inspehtori palasi yliopistoon ja rehtoriksi.

Satakuntalaiset Ryti ja Linkomies tulevat heti lähihistoriaamme tuntevien mieleen kun haetaan poliittisia johtajia.

Nostaisin kaksi muuta satakuntalaista poliittisten johtajien joukkoon vaikka heille ei lyhytaikaista valtioneuvoston jäsenyyttä lukuun ottamatta ollut politiikassa sellaista asemaa kuin Rytillä ja Linkomiehellä. Molempien johtajuus mielestäni nousee siitä että he olivat oman latunsa aukojia aikakautensa poliittisessa tai patriarkaalisessa umpihangessa.

Nuorempi heistä oli Kiikan Vakkalan kylän Junnilan tilan talonpoikaisesta maaperästä tutkijan ja pankinjohtajan statuksen kautta eduskuntaan noussut Tuure Junnila.(1910–1999) Hänen umpihankensa oli Kekkonen aika jonka vahva ja ansiokas vastavirtaan ajattelija ja kirjoittaja hän oli. Luultavasti nyt voidaan jo sanoa että silloinen Suomi tarvitsi molempia. Sekä konstien kautta luotsaavaa kainuulaista myrrysmiestä kuin hänen aikaansa ja tekojaan rohkeasti kritisoivaa loistavaa puhujaa ja hyvää kirjoittajaa Satakunnasta. Tuure Junnila, jonka kanssa minullakin oli ilo olla eduskunnassa, joskin taisimme olla Kokoomuksessa vähän eri laidoilla, on tuoreessa muistissa meillä kaikilla. Itse imin häneltä nuorena miehenä politiikan oppia kun hän usein Helsingistä KOP:n mustan auton takapenkillä Satakuntaan tekemillään puhujamatkoilla poikkesi Iltapalalle isäni luokse Nakkilan Koskilinnaan ennen paluuta Helsinkiin.

Rakkautensa satakuntalaiseen kotiseutuun 24-vuotias Tuure Junnila manifestoi puheessaan osakunnan vuosijuhlissa keväällä 1935 seuraavasti: ”voimakkaimmin kotiseutua luova tekijä on kuitenkin isien kartano ja isien pelto. On maaseutulaisen suuri etuoikeus se, että hänellä voi olla omaa maata. Jos tämä vielä on sitä samaa maata, joka ehkä kymmenenkin sukupolven aikana on ollut hänen esi-isensä elämänmurheen ja harvojen ilonhetkien todistajana, saa se sellaisen arvovaruksen että me empimättä tunnustamme sen pyhäksi, niin pyhäksi, että jos emme eläisi omana hengettömän ”asiallisena” aikanamme, me varmaankin pystyttäisimme sinne vainioiden keskelle kunnaalle tummien kuusten suojaan alttarin kotipellon jumalille ja isien hengille.”

Tasan 120 vuotta sitten syntynyt Kyllikki Pohjala aukoi latuaan vahvasti patriarkalisessa suomalaisessa umpihangessa. Miehet katsoivat että naisille politiikassa kuuluu kaffeen keitto ja korkeintaan sosiaaliset asiat. Ei heitä politiikassa eduskuntatasolla monta ollut. Vuonna 1933 kun Kyllikki Pohjala tuli eduskunnan jäseneksi oli naisia kokoomuksen eduskuntaryhmässä 2. Sanottakoon välihavaintona yhteiskuntamme miehisyydestä aina viisikymmentäluvulle että muun muassa sotavuosien hallituksissa ei ollut yhtään naista vaikka naiset itse asiassa hoitivat kotirintaman toimintakyvyn.

Pienenä kevennyksenä todettakoon, että kun edustaja Kyllikki Pohjala kääntyi pääministeri Edwin Linkomiehen puoleen alkuvuonna 1944 huolissaan siitä, että hänen, tunnetun USA:n ystävän, puhelinta kuunnellaan, niin Linkomies itse kirjassaan *Vaikea aika* toteaa: ”Sanoin NEITI Pohjalalle, että tuota en usko, mutta annan tutkia asian.” Entisenä puhemiehenä sanoisin, että jos 90-luvulla vaikkapa yksityiskeskustelussa olisi tituleerannut naispuolista edustajatoveria vain NEIDIKSI, niin olisin saanut ympäri korvia. Linkomies ja Pohjala olivat tulleet samaan aikaan eduskuntaan. He olivat tasan saman ikäiset mutta miehinen ylemmyys paistaa lävitse Linkomiehen sanankäytössä.

Mutta vähättelivät naisia sekä naiset että miehet muutenkin politiikassa. Vuonna 1954 Kokoomuksen Naiset kysyivät lehdessään puolueen johtavilta miespoliitikoilta olisiko naisedustajien määrää eduskunnassa nostettava. Silloinen valtiovarainministeri Tuure Junnila vastasi: ”Ei ole lainkaan haitaksi että naisedustajien määrä nousee hieman, mutta kyllä ”liika on liikaa!”

Margit Borg Sundman arvioi oman sukupuolensa älynlahjoja Sakari Tuomiojan vaalikamppailun (1956) yhteydessä; Borg-Sundman yllytti keräämään naisten ääniä ”kylvämällä naisten sieluihin ja sydämiin” tieto siitä että Tuomioja oli vapauttanut kahvin säännöstelystä, naiset kun olivat usein kiinnostuneempia kahvin ostosta kuin politiikasta.

Että tällaisessa naisten vähättelyn umpihangessa joutui Kyllikki Pohjala latuaan aukomaan.

Vuodesta 1948 vuoteen 1966 oli Maalaisliitolla ja Kokoomuksella kummallakin eduskunnassa vain 4-5 naisedustajaa.

Olofsgård- ratsutiltila Nakkilassa Harjavallan rajan pinnassa vanhan Pori-Helsinki maantien varrella- joka suomalaistui nimeksi Uuloo oli Kyllikki Pohjalan sydänsatakuntalainen koti. Kuten muidenkin kolmen mainitsemani suuren satakuntalaisen poliitikon ja yhteiskunnallisen toimijan niin hänenkin vanhempansa ja sukunsa ”tyynnä kyntää aurallansa maata isien”. Tila ei ollut suuri kuitenkin 50 lehmän karja. Lisää elantoon tuli lohirikkaasta ja rapuisasta Kokemäenjoesta. Muistelmissaan hän kirjoittaa: ”Kun usein olen ajellut Nakkilan kirkolta kotiini ja katsellut peltoja ympärilläni, olen monien matkareittien jälkeen sanonut; ”Täällä ovat kotini pellot, täällä on maa minun isieni.”

Se, että maatalon tytär kävi ylioppilaaksi Porissa, ei vielä ollut kovin umpihankea, mutta jo lähtö sanomalehti *Satakunnan* toimittajaksi oli aikaansa nähden poikkeavaa. Maila Talvion suosituksesta hän pääsi Sophie Mannerheimin sairaanhoitokouluun Helsinkiin. Vielä matkalla, kun ohitettiin Kansallisteatteri, hän virkkoi Talviolle: ”Tuokin kiinnostaisi.” Mutta saattajansa kysymykseen ”Kumpaan mennään?” hän kuitenkin vastasi lääketieteelle kyllä. Sairaanhoitajan paperit tulivat vuonna 1917.

Kuin sotaromaanista on hänen työnsä sekä valkoisten ambulanssissa kansalaissodassa että Viron retkellä rintama-ambulanssissa ja Valkin sairaalassa rintaman pinnassa. Muistelmissaan hän kuitenkin ohittaa tuon jakson parilla aukeamalla. Toisen maailmansodan jälkeen, käynnillään ensimmäistä kertaa Neuvostoliitossa hänet yllätti Suomen puolella rajaa rajavartija joka sanoi: ”Esittelyä ei tarvita. Minä tunnen teidät. Te veitte minut Virossa rintamalinjalta joukkosidontapaikalle.”

Kun ajattelee kansalaissodan runtelemaa Suomea ja naisten kehittymätöntä asemaa niin lähtö perheen vastustuksesta huolimatta kielitaidottomana ja käytännössä rahattomana USA:han on todella umpihankeen puskemista. Töitä eri sairaaloissa ja yliopistollinen tutkinto vuonna 1927 Columbian yliopistosta oli ainutlaatuista omana aikanaan.

Kotimaahan palattuaan hän ryhtyi Sairaanhoitaja-lehden päätoimittajaksi jota tehtävää piti yli neljäkymmentä vuotta. Ammattinsa näkyvä edustajuus ja vapaussodan veteraanien työntö veivät hänet sitten ilman omaa pyrkyä eduskuntaan vuonna 1933. Kokoomuksen jäsen hänestä tuli vasta silloin.

Kyllikki Pohjalan eduskuntatyö ja aloitteet olivat tietysti sairaalalojen ja sairaaloiden henkilökunnan asioita ajavia ja usein menestyksekkäitä. 30-luvulla hän oli näkyvimpiä naispoliitikkojamme ja 1939 ainoa kokoomuksen valittu naiskansanedustaja. Eduskuntaryhmänsä kanssa hän oli usein hakauksessa sen vanhoillisuuden vuoksi varsinkin naisten suhteen joille ei annettu samaa arvoa kuin muissa eduskuntaryhmissä.

Herbert Hooverin, Eleanor Rooseveltin ja Winston Churchillin ystävä, suomalainen naiskansanedustaja lähetettiin kuitenkin usein avunhakumatkalle ulkomaille. 1940 talvisodan jälkeen Lontooseen neuvottelemaan Englannin avustustoiminnan jatkumisesta. Sieltä Pariisiin, jonne sähke presidentti Hooverilta kutsui tulla Yhdysvaltoihin neuvottelemaan Suomen Huollon työn jatkamisesta. Sieltä laivalla halki sukellusveneitä ja miinoja vilisevän Pohjois-Atlantin Petsamoon mukanaan miljoonan dollarin lääkkeet. Talvisodan rauhaan vain vaivoin taivuteltu Pohjala hyväksyi 1944 helpommin rauhan jos ehdot olisivat kohtuulliset. Rauhansopimuksen jälkeen Pohjala näki kenties kokemustensa pohjalta Yhdysvalloissa ainoan toivon, jolta oli haettavissa selustatukea Neuvostoliittoa vastaan. Ajalleen tyypillisenä Kokoomuslaisena hän koki pelottavana Neuvostoliiton ja kommunismin uhan ja suhtautui vielä viisikymmentäluvun alussa urho Kekkoeseen jyrkän kielteisesti epäillen tämän tekevän salaisia sopimuksia neuvostoliittolaisten kanssa. Sittemmin suhtautuminen Tasavallan Presidenttiin muuttui, kommunismiin ei.

Syksyllä 1946 Pohjala lähetettiin Yhdysvaltoihin puhumaan lainoja Suomelle kun pääministeri Pekkalan sanoja lainaten: ”Me emme saa viisumia millään lainaneuvottelijoillemme. Eivät ne taitaisi Sinulta kehdata kieltää jos lähtisit avaamaan tietä neuvottelijoillemme.” Niinpä edustaja Pohjala lähti erääseen kokoukseen mutta jälleen rouva Rooseveltin puheille, siitä USA:n valtiovarainministeriöön jossa sanottiin ”Lähetäkää nyt heti viesti suoraan presidenttilenne että neuvottelijat voivat tulla.” Kaikkina aikoina suorat suhteet toisten valtioiden poliittisiin päättäjiin ovat ne jotka aukovat tärkeät ovet. Sen olen omakohtaisestikin kokenut.

Sotien jälkeen Kyllikki Pohjalan mielenkiinto kohdistui ulkopoliittikkaan. Parlamenttien välisen liiton toiminnassa hän oli yli 20 vuotta ja valittiin vielä 1965 koko liiton kunniapuheenjohtajaksi. Eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaan hänet valittiin 1945 ja sen varapuheenjohtajan hän toimi kymmenen vuotta. Kun Suomesta tuli YK:n jäsen, toimi Pohjala viitenä syksynä Suomen YK-valtuuskunnan jäsenenä. Täytyy muistuttaa että tuolloin se oli koko syksyn kestävä työtehtävä eikä niin kuin nykyään ja jo omana edustaja-aikanani jolloin eduskunnan delegaatio teki korkeintaan kahden viikon tutustumismatkan YK:n työskentelyyn. Pohjala arvosti YK:ta. Hän sanoi vähätelijöille: ”Mitä muuta teillä on asettaa tämän järjestelmän ja kaaoksen väliin.”

Kaukaa näkee ehkä tarkemmin. New Yorkista lähettämissään kahdessa kirjeessä hän analysoi noottikriisiä toisin kuin siitä kirjoittanut Tuure Junnila. Näin hän kirjoitti äidilleni 19.11.1961.

”Hyvä Ystävä. Hätkähdin kun televisiosta kuulin Suomeen tulleesta ensimmäisestä nootista (30.10.1961.) Kun luin sen tarkkaan rauhoituin jonkin verran ja ajattelin: Sekin on vain osa tätä kylmän sodan propagandaa ja sen otsikoksi olisi voinut merkitä ”To whom it may concern. Mutta paukut vain Suomea kohti jatkuvat.”

Viitattuaan Suomen YYA-väritteeseen puolueettomuuteen jonka tulkinnasta hän sanoo jo Paasikiven olleen huolissaan hän jatkaa: ”Sinä tiedät että en kernaasti maalaa paholaista seinälle ennen kuin se siinä on. Se ei ole vielä siinä ja minun maailmankatsomukseni mukaan Jumala on ihmiskunnalle antanut vielä toisen mahdollisuuden-elämään ja hyvinvointiin. Tämä on vakaa uskoni.”

Toinen kirje 10.12.1961 syventää analyysiä kuten Kokoomuksen edesmennyt tutkuspäällikkö Timo Kervinen verkkouutisille vuonna 1997 kirjoittaa. ”Nootin taustalla ovat Neuvostoliiton sisäiset syyt ”vallankumouksen historia noudattaa aina omaa rataansa” Suomi näyttää vain pientä osaa suurten pelissä. Suomen juna pysähtyy aikataulun mukaan Siperian Novosibirskiin. Nootti liittyy NKP:n puoluekokoukseen ja siellä käytyyn valtataisteluun.”

Hrustshovin muistelmissa ei ole sanaakaan Suomen noottikriisistä eikä Kekkosesta, mikä ei kyllä välttämättä sano mitään, sillä jos kommunistit joskus yllätettiin väärältä hillopurkilta, niin he mielellään unohtivat sen. Olihan Gorbatschovin aikaan asti meidän talvisotamme vain reunahuomautuksen saanut rajakahakka Neuvostoliiton historiankirjoituksessa.

Pitkähkö analyysi Kyllikki Pohjalan ajatuksista noissa kirjeissä löytyy verkkouutisten arkistosivuilta 1997.

Kuten tunnetaan niin presidentti Urho Kekkosen ja varsinkin Pohjalan aktiiviajan Kokoomuksen välit eivät olleet lämpimät. Pohjala ei juuri puhu suhteestaan Kekkoseen joka vielä 50-luvun alussa oli kommunismin pelon vuoksi torjuva, mutta ilmeisesti työskentely ulkopoliittikan parissa on lähentänyt häntä Kekkoseen ja saanut hänet ymmärtämään tämän politiikkaa. 60-luvun alun Honkaliittoa Pohjala piti täytenä höperehtimisenä. Kun hän ihmettelee, miksi hän nousi ministeriksi vielä eduskuntakautensa jälkeen, niin aivan luonnollinen selitys on: Hän oli Kekkosen hyväksymä kokoomuslainen vaikka uskon että hän ei koskaan mitenkään pyrkinyt Kekkosta lähelle.

Vuonna 1958 vaaleihin äitini Anna Suomisen johtama satakuntalaisten delegaatio sai jo luopumista ajatelleen Kyllikki Pohjalan osallistumaan, mutta kun isäni Leo Suominen yritti samaa ennen vuoden 1962 vaaleja, oli vastaus: ”On aika tulla ja on aika lähteä.”

Kun Kyllikki Pohjala sitten vielä yllätyksekseen joutui Karjalaisen hallituksen sosiaaliministeriksi ,niin hän suoritti suurtyön valmistaen – oman kokoomusryhmänsä enemmistön vastustaessa – koko kansan kattavan sairausvakuutuslain.

Hän oli myös ministeri ulkoministeriössä ja joutui Kuuban kriisin poliittiseksi päivystäjäksi. Hän kertoi meillä kotona miten todella hirmuista oli seurata kriisin eskaloitumista ja odottaa syttykö atomisota. En tiedä onko häneltä tästä episodista kirjallista jäämistöä.

Liitän edellä olevaan viitaten kunnallisneuvos Kyllikki Pohjalan satakuntalaisten merkittävien poliittisten johtajien joukkoon siitakin syystä että hänellä oli tuo ladun aukaisijan johtajuusrooli eduskuntatyötä ja ministeriyttä unohtamatta. Hänestä ei vielä ole kunnollisen kirjoittajan tekemää elämäkertaa. Syytä olisi olla. Hävetä saivat monet poliittisen historian professorit että menneinä vuosikymmeninä eivät ole antaneet Kyllikki Pohjalan elämää väitöskirjatyöksi.

Tulin aikani ns Remonttimiehenä eduskuntaa vuonna 1970. Itse asiassa Pohjala oli jo vuosikymmen aikaisemmin ollut laajakatseinen remonttinainen puolueessaan. Hän pysyi itselleen uskollisena myöhemminkin. 8.9.1974 kirjoitin Satakunnan Kansan kolumnissani, että Harri Holkerin johtaman Kokoomuksen edustajien on noudatettava puolueen päätöksiä, ja paheksuin, että edustaja Tuure Junnila usein on ottanut vapauden toimia toisin, niin sain Kyllikki Pohjalalta seuraavan kirjeviestin

”Kansanedustaja Ilkka Suominen.

Monet kiitokset eilisestä Satakunnan Kansan kirjoituksestanne. Alleviivaan jokaisen lauseen omanani. Parhain terveisin Kyllikki Pohjala.”

Tuure Junnilan toiminnasta vaikka siitä olin erimieltä kirjoitin: Kokoomuksessa jonka poliittisen ohjelman yksi peruseriaatteista on yksilökeskeisyys, tämäkin on sallittua.”

Kyllikki Pohjalan haudalle laskin puheenjohtajana Kokoomuksen kukat vierelläni äitini joka oli ollut Kyllikin kampanjapäällikkö. Kyllikki Pohjala kuoli 22.8.1979

Poliittiseksi johtajaksi tulo on monesta sattumasta kiinni. Olet syntynyt naiseksi liian aikaisin niin kuin Pohjala. Ryti ja Linkomies eivät kokeneet lasikattoa. Olet ”valinnut” väärän puolueen kuten vuoden 1945 jälkeen Kokoomuksessa toimineet Junnila ja Pohjala. Oli nyt syyt mitkä tahansa niin Kokoomus pidettiin poissa vallan keskiöstä eli valtioneuvostosta vuoteen 1987 lyhyitä aikoja lukuun ottamatta jolloin molemmat henkilöt olivatkin hallituksissa.

Nyt siihen satakuntalaisuuteen. Onko siitä löydettävissä yhteneväistä pohjaa kun puhutaan neljästä poliittisesta johtajasta? Kyllä mielestäni on. Olen jo maininnut vankan maatilälähtöisyyden yhdeksi. Toiseksi voi nostaa sen mitä legenda kertoo Risto Rytin äidin sanoneen pojan aloittaessa koulutiensä. ”Nyt tämä meidän Risto menee kouluun ja sitten se menee niin pitkälle kuin tässä maassa pääsee.” Eli tiedon jano, oppimisen halu ja uteliaisuus elämälle yhdistää selvästi näitä oman älykkyytensä varassa eteenpäin menneitä.

Rauhallisuus vaikeissakin tilanteissa. Rytin kerrotaan hallituksen palavereissa sota-aikana vain kerran korottaneen äänensä. Vaikka Linkomies oli melko despoottinen yliopistomies ja jopa arrogantti, niin politiikassa ja hallituksen johtamisessa säilyi kurinalainen rauhallisuus.

Oman muistini mukaan, jos joku pyrki provosoimaan Junnilaa, niin suvaitsevainen virnistys oli tavanomainen vastaus. Moraalinen ryhdikkyys liittyy ilman muuta näihin valtiomiehiin.

Sitten varoituksen sana. Jos kuulijoiden joukossa on muiden maakuntien edustajia, niin en ole missään sanonut että VAIN SATAKUNNASTA. Kyllä muualtakin varmasti saattaa kasvaa suurmiehiä ja naisia ei vain täällä "missä katse kantaa yli peltojen."

Uskon että Kyllikki Pohjala lausui tarkastelemieni valtiollisten vaikuttajien vakaumuksen kun hän päätti muistelmansa sanoihin "Me ihmiset tulemme ja menemme. Isänmaa on ikuinen."